

Затягнувшись економічний і політичний кризис в Україні все більше підталкивает населення к нищете. В связи с военными действиями на Юго-востоке, страна взяла курс на милитаризацию, оставив без поддержки, как малоимущих граждан, так и предпринимателей. Правительство не принимает мер для стабилизации экономической ситуации, а напротив, усугубляет ее. Это отражается в росте цен на коммунальные услуги, продуктах продовольственного и непродовольственного назначения. Уровень прожиточного минимума и минимальной заработной платы не соответствует ценам на внутреннем рынке страны.

Анотація. В даній статті досліджено теоретичні аспекти організації системи оплати праці. Виявлено та проаналізовано вплив сучасних політичних та економічних умов на стабільність оплати праці. Запропоновані способи зниження впливу факторів на формування і стабільність оплати праці персоналу.

Ключові слова. Оплата праці, мотивація, інфляція, банкрутство, прожитковий мінімум.

Abstract. This article investigates the theoretical aspects on the organization of the wage system. Identified and analyzed the impact of current political and economic conditions on the stability of wages. Suggested ways of reducing the impact factors on the formation and stability of labor remuneration of staff.

Keywords. Remuneration of labor, motivation, inflation, bankruptcy, cost of living.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Модели систем оплаты труда / Д. А. Заложнев, Д. А. Новиков. Монография. – Москва: ПМСОФТ, 2009. – 192 с.
2. Управление организацией / Л.И. Лукичева. / Под ред. Ю.П. Анискина. Учебное пособие. – 3-е изд., стер. – М.: Омега-Л, 2006. – 360 с.
3. Трудовая деятельность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/shkola/bezopasnost-zhiznedeyatelnosti/trudovaya-deyatelnost.html>
4. Топ-5 банкротств в Украине в 2014 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://business.vesti-ukr.com/88885-top-5-bankrotstv-v-ukraine-v-2014-godu>.
5. Задолженность по зарплате в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Финансовый портал Министерства Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>.

УДК 330.101.22

ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО БАГАТСТВО

К. В. Смірнова, В. М. Антикуз

Анотація. В роботі розглянуто еволюцію наукових підходів до трактування категорії багатства, виявлено причини, у зв'язку з якими вони змінювалися, представлено узагальнену характеристику етапів еволюції уявлень про багатство.

Ключові слова: багатство, національне багатство, індекс розвитку людського потенціалу, економіка знань.

Вступ. Питання про природу та причини багатства завжди бентежило думки науковців. Так, Аристотель (IV ст. до н.е.) розумів багатство як «сукупність засобів, необхідних для життя і корисних для державної і сімейної громади». Поняття «національне багатство» як результат накопичення певних життєвих благ в процесі їх виробництва та споживання людьми вперше з'явилося в роботах В. Петі («Труд – батько та активний принцип багатства, Земля – його мати»), А. Сміта («Дослідження про природу та причини багатства народів», 1776 р.), П. Буагільбера (тема пропорціональності) та інших економістів ще в кінці XVII – на початку XVIII ст. Дж. С. Мілль також вважав, що тільки продуктивна праця (тобто така, результати якої відчутні) створює «багатство»,

тобто «матеріальні блага» [1]. Взагалі, сама економічна наука почалася з необхідності зрозуміти та вивчити багатство, адже недостатньо було сказати, що багатство – це гроші, а його джерело – це торгівля (як меркантилісти). Країна багата тоді, коли виробляє багато продукту. Цілями статті є визначення економічного змісту поняття «багатство» та дослідження його еволюції в різні історичні періоди розвитку економічної науки.

Основний розділ. Етимологія слова «багатство» (англ. wealth) походить зі староанглійських слів «weal», яке у перекладі означає «благополуччя», та «th», тобто «стан». Отже, дослівно цей термін тлумачиться як «стан благополуччя». Економічна довідкова література трактує багатство як мірило вартості активів, що є власністю фізичної особи, компанії або країни. Оцінюючись за ринковою вартістю таких активів, багатством є лише та частина їхньої вартості, що представлена нетто-вартістю, тобто від загальної вартості активів вираховуються зобов'язання (включаючи іпотеку, заборгованість по банківських кредитах та іншу заборгованість). Вважається також, що багатство є накопиченими ресурсами, а багатими є ті суб'єкти, що здатні акумулювати багато цінних активів. Багатство, як мірило вартості активів, може виступати у різних формах [2]. Ознаки національного багатства перераховані на рис. 1.

Рис. 1. Характерні ознаки національного багатства [4]

Зупинимося детальніше на внесках в дослідження поняття багатство представників різноманітних економічних шкіл. Зокрема, Петі дотримувався трактування, що праця та земля – два основні джерела багатства та зумів пояснити, що можна розділити внесок кожного з них («чистий продукт землі» – це продукт, який не оброблено працею, а «чистий продукт праці» – продукт, вирощений на обробленій землі). Буагільбер, у свою чергу, першим визначив, що цінам ринкової рівноваги відповідають установлені пропорції виробництва (обмін виразився через кругообіг покупок виробників товарів; «пропорціональні ціни – ціни покупок, за яких покриваються всі витрати), при чому така ситуація можлива при вільній конкуренції [1]. Річард Кантільон під мірою багатства розумів лише землю («земельна теорія цінності»). За твердженням Дж. С. Мілля, доходи від продуктивної праці мають продуктивне споживання, якщо це споживання «підтримує і збільшує продуктивні сили суспільства». Будь-які доходи від непродуктивної праці, вважав він, – це тільки простий перерозподіл доходу, створеного продуктивною працею. Аристотель на питання «чи існує межа багатства?» давав немислиму, з точки зору сучасних монетаристів, позитивну відповідь: якщо умови нормального життя забезпечені, а люди захищені від голоду, холоду та негоди, значить, багатство (як сукупність саме

коштів) є в достатку. Згідно вченням школи фізіократів (Ф. Кене, Ж. Тюрго), тільки в сільському господарстві створювався «чистий продукт» – джерело багатства. Джерелом зростання приватної власності і створення «помірного» багатства могли бути, по Ф. Аквінському (1225–1274 рр.), тільки «справедливі ціни» [3].

З позицій класичної політекономії продуктивним виявляється лише та праця, яка обмінюється на капітал, що функціонує в матеріальному виробництві, фіксується й уречевлюється в придатному для продажу товарі. Ж.-Б. Сей предмет вивчення політичної економії бачив, перш за все, в проблематиці матеріального благополуччя суспільства, а джерело багатства – у виробничому потенціалі нації. Саме ним були сформульовані знамениті «три фактори виробництва» – праця, капітал і земля. Мальтус, як і інші класики, основне завдання політичної економії бачив в примноженні, через розвиток сфери виробництва, матеріального багатства суспільства [3].

Вчені в своїх роботах намагалися сформулювати основні принципи оцінки найважливіших елементів цієї категорії, але запропонована ними термінологія була суперечлива та мала неоднозначний характер. Суттєвою перешкодою для розвитку робіт стала недостатність інформації. Практично лише в ХХ ст. на основі розробки накопиченої інформації та за допомогою статистичних оцінок в різних країнах з'явилися обґрунтовані оцінки та методи розрахунків показників національного багатства. На міжнародних форумах економістів робилися спроби узагальнення та порівняння публікованих даних про національний дохід та багатство [5].

В ХХ сторіччі прискорення розвитку світової економіки ускладнило існуючі проблеми визначення структури та оцінки багатоаспектної економічної категорії «національне багатство». В СРСР було створено систему показників і таблиць, яка називалася балансом народного господарства, її використовували при складанні першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства (1928–1932 рр.). Також подібна схема використовувалася після Великої депресії 1929–1933 рр. Після Другої світової війни систему макроекономічних показників почали розробляти також міжнародні економічні організації, а в 1953 р. в ООН було опубліковано документ під назвою «Система національних рахунків і допоміжних таблиць». Даний документ можна вважати першим міжнародним визнаним варіантом системи макроекономічних показників [5]. Структуру національного багатства можна представити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Структура національного багатства

Людські ресурси	Природний капітал	Відтворювальний капітал
Формуються на основі ресурсів життєвого потенціалу, потенціалу здоров'я, освіти та професійного розвитку, творчої енергії та ін.	Формується на основі земельних ресурсів, водних ресурсів, ресурсів флори та фауни, паливно-енергетичних та ін. ресурсів	Формується на основі виробничих, матеріальних, нематеріальних, фінансових та ін. ресурсів

Слід зауважити, що до середини ХХ ст. оцінки як в західній, так і в вітчизняній науці, пов'язані з досить вузьким розумінням категорії «національне багатство» як суми різних видів майна. У другій половині ХХ ст. набула значного поширення серед економістів точка зору щодо включення в категорію багатства не тільки майнових, але й природних складових.

Сучасні уявлення більшості вітчизняних вчених про структуру національного багатства базується на офіційній статистичній практиці, згідно з якою в національне багатство включаються нефінансові виробничі активи, нефінансові невиробничі активи, фінансові активи. Окремо (довідково) враховуються також накопичені споживчі товари тривалого користування в домашніх господарствах і прями іноземні інвестиції.

В даний час міжнародний стандарт СНР (1993 р.) рекомендує використовувати єдину класифікацію основних елементів активів НБ та методику їх обчислення в секторах

економіки та країни в цілому. Стандартизована методика дозволяє об'єднувати значення відповідних показників активів окремих країн в регіональні та світові підсумки, забезпечує порівняльний аналіз національного багатства різних країн [5].

В історичному ключі послідовність ступенів сприйняття економікою наукових знань така: традиційна економіка – інноваційна економіка – економіка знань. Перша стадія відповідає доіндустріальному суспільству, друга – індустріальному типу суспільства, а третя формується вже сьогодні та відповідає постіндустріальному чи інноваційному типу економіки [6]. Для цієї нової стадії характерною ознакою є провідна роль знань та людського капіталу для економічного розвитку та багатства нації.

Одним з найбільш поширених показників оцінки людського фактору є індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), розроблений Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та розраховується з 1970 р. Завдяки своїй простоті та універсальності індекс розвитку людського потенціалу набув широкої популярності, і сьогодні багато вітчизняних фахівці використовують його при оцінці якості життя населення.

В основі відбору показників, складових індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), знаходиться ідентифікація базових можливостей, які люди повинні мати у своєму розпорядженні для участі в житті суспільства: можливість тривалого та здорового життя, здатність мати знання та доступ до ресурсів, необхідних для гідного рівня та якості життя, можливість реалізувати свій потенціал та ін. В переважній більшості країн з плином часу відбувається поліпшення якості життя. Це дозволяє зробити висновок про те, що людська цивілізація йде в правильному напрямку, збільшуючи свій потенціал [7].

Загалом еволюцію поглядів на багатство можна представити в табл. 2.

Таблиця 2

Етапи розвитку трактування категорії багатства та їхня характеристика

Етап	Характеристика
I етап – з найдавніших часів до XVI ст.	1) Розглядається як сукупність матеріальних товарів (благ); 2) є етичною категорією, так як економічні аспекти багатства оцінюються в рамках етичних міркувань; 3) поняття багатство та добробут не відрізняються; 4) відтворення національного багатства та необхідність державного регулювання не мали зв'язку.
II етап – з XVI ст. до середини XX ст.	1) Розглядається як систематичне надходження благ, або ж як запас матеріальних благ, створених працею людини; 2) тепер багатство – вартісна (економічна) категорія, що забезпечує можливості ринкової оцінки всіх елементів багатства; 3) для оцінки застосовуються кількісні показники; 4) до початку XX ст. переважали принципи економічного лібералізму, і лише на початку минулого століття проблеми громадського відтворення стали пов'язуватися з необхідністю державного регулювання національної системи господарювання; 5) багатство та добробут продовжують вважатися тотожними.
III етап – с середини XX в. по теперішній час	1) Розглядається і як періодичне надходження благ, і як запас матеріальних та нематеріальних благ; 2) не все, що становить багатство, має ринкову вартість; 3) застосовуються кількісні та якісні показники; 4) взаємозв'язок категорій багатство та добробут полягає в тому, що національне багатство є показником добробуту, а добробут в інноваційній економіці стає фактором зростання національного багатства.

На основі приведених даних можна сказати, що на сучасному етапі розвитку особливістю розширеного відтворення національного багатства стає його залежність від нематеріальних чинників.

Висновки. Сучасна економічна теорія багато уваги приділяє вивченню таких явищ, як ринок, гроші, кредитні відносини, інфляція, безробіття, прибуток, попит та пропозиція,

а також системи зв'язків і взаємодій між ними (який допустимий рівень інфляції, безробіття, військових витрат) і т. д. У своїх висновках вона рухається від узагальнення величезної кількості фактів до обґрунтування тенденцій та економічних законів. Однак через одне-два десятиліття нові факти затьмарюють старі теорії та теоретичний базис доводиться вибудовувати заново. Розвиток поглядів на сутнісні характеристики національного багатства пов'язаний із якісними змінами соціально-економічних умов, що ведуть до переходу системи господарювання на більш високий рівень розвитку. Очевидно, що в сучасній статистиці все більше і більше до складу національного багатства включаються елементи, що не піддаються вимірюванню за допомогою кількісних характеристик, а передбачають введення якісних показників, що найчастіше викликає масу проблем і протиріч в оцінці даної категорії.

Саме людина та її інтелект повинні займати центральне місце в системі суспільного устрою. Суспільна мета виражається в прагненні цивілізації розвивати свою духовну сутність і на основі цього підвищувати соціально-економічний рівень розвитку. Найдорожче багатство людства знаходиться всередині нас.

Аннотация. В работе рассмотрена эволюция научных подходов к трактовке категории богатства, выявлены причины, в связи с которыми они менялись, представлена обобщенная характеристика этапов эволюции представлений о богатстве.

Ключевые слова: богатство, национальное богатство, индекс развития человеческого потенциала, экономика знаний.

Abstract. The work examines the evolution of scientific approaches to the interpretation of the category of wealth, identifies the reasons for changing them, presents a generalized description of the stages in the evolution of ideas about wealth.

Key words: wealth, national wealth, human development index, knowledge economy.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. История экономических учений. Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой: Учеб. пособие. – М. : ИНФРА-М, 2002. – С. 42–56.
2. Яренко Г. М. Сутність багатства та його оподаткування в країнах Євросоюзу / Г. М. Яренко // Бізнес Інформ. – 2013. – № 12. – С. 88-92. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_12_16.
3. Пилипенко Е.В. Эволюция понятия «богатство»: от Аристотеля до экономики знаний / Е. В. Пилипенко, Ю. В. Баталов // Вестн. Удм. ун-та. Сер. Экономика и право. 2013. Вып. 1. С. 43-49.
4. Орлова Н. В. Национальное богатство как экономический инструмент / Н. В. Орлова // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2010. – № 3. – С. 113-115. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnoe-bogatstvo-kak-ekonomicheskii-instrument>.
5. Крыловская Е.М. Ретроспективный анализ национального богатства как социально-экономического явления хозяйственной жизни / Е. М. Крыловская // Социально-экономические явления и процессы. – Тамбов, 2014. Вып. 1. – С. 33–38.
6. Золотых И. Б. Экономика знаний: особенности, параметры развития [Электронный ресурс] / И. Б. Золотых // Эффективна економіка. – Електронне фахове видання. – 2014. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3511>.
7. Спиридонов С. П. Индекс развития человеческого потенциала как ключевой индикатор качества жизни / С. П. Спиридонов // Вестник Тамбовского университета. 2010. №11. – С. 161–172.